
Mis seis meil rahapesuga on?

28. mai 2020

Meil ei ole hetkel kõige parem seis pankade minevikupattude tõttu. Tuleme rasketest „rahapesu juhtumitest“ ja eemalt vaadatakse Eestit pigem kui „rahapesu riskiga maad“. Danske Panga ja Swedbanki juhtumeid esitatakse näidiskaasustena arvukates käsitlustes ning teiste seas põhistatakse nendega muudatuste tegemise vajadust Euroopa Liidu rahapesualases järelevalves. See on paraku tõsiasi. Rahapesu on siin jutumärkides põhjusel, et sõna on laiema tähendusega, kuna pankadelt eeldatakse läbipaistvat pangandust, mitte kõik ei ole kvalifitseeritav rahapesuna selle õiguslikus tähenduses.

Väikene Eesti finantssektor ei tööta kirjeldatud infoväljast kuidagi isolatsioonis. Ka meie pangad toimetavad rahvusvahelises korrespondentpankade süsteemis, need sätivad nendes oludes enda reeglid. Hinnangud, ametlikud või vähemametlikud, mis kuskil väljas käibivad, mõjutavad kogu meie keskkonda. Ka korrespondentpankade poolt rakendatav suurem hoolsus ja ettevaatlikkus toob kaasa riskide vähendamise. Nad seavad omavahel reegleid, millise riskiga kliendiportfelli nad aktsepteerivad. Keegi ei saa sundida neid Eesti pankadele teenust osutama. See on näide tagajärjest, kuidas mõne üksiku pankuri ahnus või hooletus (rahapesu juhtum) võib meie investeerimis- ja ettevõtluskeskkonda niivõrd valusalt lüüa.

Väljastpoolt on endiselt Eesti suunas ootus, et tehke rohkem kontrolle ja vähendage pankades jõulisemalt riskantsemaid kliente. Meil on tulnud palju selgitada, et me ei saa alati nõustuda sellega, et peaksime valimatult jätkama Eesti pankades klientide riskitaseme vähendamist. Ei ole nii, et need, kes ostavad Selverist süüa ning maksavad lasteaiatasusid ja elektriarvet, saavad makseteenust, aga keerukamad juhud enam ei sobi. Kuskil on tasakaal. Me ei saa seda ka sellise jõuga enam teha, kuna see hakkab lööma tavapära klienti. Teiseks on Euroopas oluline tagada ka ühetaoline kohtlemine, konkurents ja riskide hindamine (olevikus).

Teiselt poolt peaksime olema siin väga ettevaatlikud, kui institutsioonid kleeбивad end musta raha külge ning naeruvääristavad rahapesualaseid kontrolle, mis tegelevad ei vähemaga kui kuritegevuse vastu võitlemisega. Pangakonto pidavat juba „inimõigus“ olema. Igapäevaselt selle „inimõiguse“ küsimusega ei ole sugugi nii lihtne tegeleda kui see väljast paistab, kui sul tuleb teha tegelik otsus esitatud teabe pinnalt (aastas avatakse tuhandeid kontosid) ning kus vale otsuse hinnaks võib juba homme olla aktsionäride kaotatud miljardid. Ei ole meil kuhugi kadunud ettevõtluse räpasem pool, kes soovib end Eesti seest või ka väljast pangakanalitesse suruda. Siin peaks hoidma rohkem kaint ja tasakaalukat meelt. Ühiskonnas on riskiagendid, on teised, kes võimalusi otsivad. Kui me esimese tasalülitame, oleme väga kiiresti suure probleemi ees. Oleme selleks liiga väike riik, et noppida õunu siit ja sealt ning seda vist on ka juhtunu juba tõestanud, aga juba on selle mõned unustanud. Riskantsete kontode sulgemise kõrval ei soovi keegi millegipärast väga rääkida sellest, mis meil rahapesu juhtumitest tulenevalt saamata jääb (investeeringud) või milline on mainekahju laiemalt meie riigile.

Me kõik oleme harjunud punase tule taga ootama, ehkki ühtegi teist autot ristmikul ei ole. Rahapesu kontrollidega ei ole teisiti. Rahapesu tõkestamine on normaalsus läbipaistvas Euroopa panganduses. Probleemiks ei ole seadus ega ka rahvusvahelistel standarditel põhinev 90-leheküljeline Finantsinspektsiooni juhend. Kumbki ei keela puhtast klienti teenindada ega rahapesu kahtlust tuvastada. Küsimus on pigem selles, kas mõni klient peabki alusetult sinna foori taha seisma jääma.

Kas meil siis ei olegi probleemi? Ma arvan, et meil on siiski probleem, mis on hetkel ka järelevalve laual. See on pankade vastavussüsteemide toimimine, nendesse rohkem investeerimine. Need on tehnoloogilised lahendid, mis peaksid kahtlused täpsemalt tuvastama, aga need on ka inimesed, kes suhtlevad sellel eesmärgil klientidega. Mõlemad peaksid olema tundlikumad ja oskama täpsemalt vahet teha kõrgel riskil, ja madalamal riskil. Mõned suudavad seda paremini, teised halvemini. Riskide robustse vältimise häda on selles, et see ei genereeri riskijuhtimise tarkust ning mingil hetkel kaob sellega üldse oskus riske hinnata. Tagajärg võib veel halvem olla, mingist hetkest ka ärriline. Meil on ka üsna väike pangandussektor, et konkurents paremate riskijuhtimise lahenditega selle kiiresti tasandaks.

Võib kohati mõista, et ühest standardist tulnuna kiiresti teise standardisse liikumine toob kaasa konarlikud lahendid. Kuid aeg on nüüd ka sealmaal, et vastutasuks tekitatud kahju eest tuleb pankadel senisest oluliselt enam investeerida riskipõhistesse kontrollidesse ja vastavuskontrolli töötajatesse selliselt, et reeglite kõrval seejuures oleks tagatud ka sujuv ja viisakas pangateenuse osutamine. Ei ole eriti pragmaatiline end taandada regulatsioonidest, standarditest ning kaevelda kõikjal selle üle, mis on rahvusvaheliselt paratamatus või hirmutada kliente Finantsinspektsiooni juhenditega. Ei ole ka normaalne, et seda küsimust peab lahkama ja lahendama kogu ülejäänud ühiskond ning pangatööstus ise vaikib selle juures. Lahendite selguse üheks mõõdikuks on ka kliendile antav tagasiside. Kui sellega on hästi, siis ta ka klient mõistab, et punase tule taga tuleb vahel veidi oodata. Aga ka edaspidi on juhtumeid, kus sealt edasi ei saagi.

Andre Nõmm

Finantsinspektsiooni juhatuse liige